

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

Amikor a hóhért akasztják...

Oktatók képzése Kecskeméten

A *British Council* és a *University of East Anglia* (UEA, Norwich, UK) másodszor szervezett közösen magyar könyvtárosoknak szóló menedzsment kurzust. A februári tanulmányutat követően – melynek során a brit és az északír könyvtárak rendszerével, helyzetével ismerkedhetett tíz magyar könyvtáros – most, szeptember 1. és 8. között bolgár, cseh, román és szlovén kollégákkal kibővített magyar könyvtároscsoport vett részt Kecskeméten egy hatnapos kurzuson. A jól összehozott, kitűnő oktatói és előadói képességekkel megáldott páros, *David Baker* (Library Director, UEA) és *Joan Welsby* (Seminar Manager) a könyvtári személyzet és az olvasók oktatásának, képzésének titkaiba vezette be a kollégákat. A gyakorlati feladatokkal tarkított előadás-sorozat alatt a résztvevőknek lehetőségük volt „élesben” is kipróbálni előadói képességeiket. A következőkben a tanultak leírása mellett megkísérlem visszaadni az együtt töltött egy hét hangulatát is.

A kurzus hivatalos címe: *Oktatók képzése. Haladó tréningprogram könyvtárosoknak a tréningről.* A magyarul talán nehézkesnek tűnő cím több dolgot is elárul: a résztvevők korábban már részültek könyvtári menedzsment oktatásban, s maguk is oktatóként vagy vezetőként dolgoznak a szakmában. A másik, ami azonnal kiderül a címből: az alapoktól kezdve teljes, átfogó ismereteket kaptunk egy könyvtári tréning tervezésének, szervezésének, lebonyolításának mikéntjéről. Az egyes témaköröket *David Baker* példákkal megtűzdelt előadásai vezették és mutatták be, majd a tanultakat gyakorlati feladatok mélyítették el. A jobb megértést az előadók által készített „tankönyv” segítette.

Az első napon megismertük a jó tréning jellemzőit, majd csoportmunkában összegyűjtöttük azokat a helyzeteket, amikor tréninget kell tartani. Már rögtön ezen a napon a négy csoport egy-egy tagjának a többiek elé kiállva kellett bemutatnia a

csoportja véleményét, 5 percben. Az időhatároknak mindvégig nagy jelentőségük volt. Megtanítottak minket arra, hogy az előzetes felkészülés után röviden, lényegretörően adjuk elő mondanivalónkat. S utána jött az értékelés, ahogy mi neveztük, „építő visszacsatolás” (constructive feedback). Meg kellett tanulnunk egymást és magunkat is úgy értékelni, hogy az ne negatív kritika legyen, hogy abból valóban tanulhassunk. Ez annál is könnyebb volt, mert vezetőink is folyamatosan értékelték magukat és egymást. Az első próbálkozás, természetesen, mindenkinek nehezebben ment: ismeretlen, vagy alig ismert emberek elé kiállva kellett 5 percig idegen nyelven beszélni, s ráadásul még értékelni is fognak! A tűzkeresztségen átesve, a társakat mind jobban megismerve, s az angol nyelvbe is belemelegedve, pár nap múlva magabiztosabban álltunk ki újra a csoport elé.

Közben azonban megtanultuk, hogyan készítsünk elő egy tréninget. A legfontosabb, hogy tisztában legyünk az intézmény, a szervezet céljaival, s a tréning szükségessége esetén jól felkészüljünk arra. Nem szabad kényszerítenünk senkit, hogy részt vegyen egy újabb oktatásban, de meg kell teremtenünk azt a helyzetet, amikor a kollégák igénylik az új ismereteket. (Az UEA könyvtárában külön könyvtáros foglalkozik az olvasói, és más a könyvtárosi tréningek szervezésével. A könyvtárnak külön képzési politikája van a dolgozók folyamatos továbbképzésére, fejlesztésére.)

A tréning tervezésekor a következő szempontokat kell figyelembe venni:

1. A kurzus célja, annak megfogalmazása, hogy a kurzus végén mit várunk el a résztvevőktől.
2. Ismernünk kell a résztvevők háttérét, képességeit, munkájukat.
3. Tudnunk kell a résztvevők pontos számát, ennek ismeretében kell megválasztanunk a tréning formáját.
4. Pontosan definiálnunk kell, mit akarunk megtanítani.

5. El kell készíteni a kurzus időbeosztását.
6. Át kell gondolnunk, milyen segédeszközöket fogunk használni (pl. audiovizuális eszközök).
7. Hogyan fogjuk értékelni a tréning eredményességét annak befejeztével, illetve később.

Az e témakörhöz tartozó gyakorlati munka során egy valós helyzetet kellett elképzelnünk: könyvtárunkban a hagyományos cédulakatalógus helyett online adatbázist építettünk. A katalogizáló könyvtárosoknak meg kell tanítani az integrált könyvtári rendszerben való online katalogizálást. E tréning tervét kellett a csoportoknak elkészíteni, s írásvetítőt használva 7 percen belül bemutatni. (A feladat egyik lehetséges megoldását az 1. mellékletben közöljük.) A gyakorlat több szempontból is nehéz volt: a terv elkészítéséhez némi ismeretanyagot kellett rendelkezni a könyvtár-automatizálásról, alkalmazni kellett a tervezés fent említett lépcsőfokait, s az írásvetítő helyes használatát is el kellett sajátítanunk.

A következő nap a jó tréner tulajdonságaival foglalkoztunk. A jó tréner képes bizalmat ébreszteni a hallgatóságában, át tudja adni a tudását, képes ellenőrizni a folyamatos fejlődést, felismeri az egyéni szükségleteket, tanácsokkal, segítséggel lát el egyes embereket, s a csoport egészét is. Jó kérdezőnek kell lennie: ezzel felkeltheti hallgatósága érdeklődését, beszélgetéseket, vitákat indíthat meg, ellenőrizheti, hogy megértették-e mondanivalóját, bekapcsolhatja a résztvevőket a kurzusba, s kiemelheti a lényeges dolgokat. A jó előadói készség szintén elsajátítható alaptulajdonsága a jó oktatónak. Ez a készség magában foglalja a különböző segédeszközök (írásvetítő, tábla, videó stb.) használatát éppúgy, mint a testbeszéd részeit: az öltözködést, a mozgást, a gesztikulációt, a szemkontaktust, a légzést, a hanghordozást. Az egyéni előadások során megtanultuk használni a hangunkat, egyre bátrabban éltünk a testünk, szemünk, mosolyunk adta lehetőségekkel.

A témához tartozó gyakorlati feladat már teljes egészében egyéni munkát igényelt az addig tanultak alapján: 30 perc felkészülési idő alatt kellett megterveznünk egy tréninget saját munkahelyünkön, s azt öt percen belül, bármilyen segédeszközt használva be kellett mutatnunk. Az előadások után újra közösen értékeltük egymást, már nemcsak az előadás módjára, hanem a tartalomra is figyelve.

A különböző tréningtechnikákról tanulva posztereket kellett készítenünk egy adott téma előadásának szemléletesebbé tételére, máskor a szerepjátékkal mint oktatási módszerrel ismerkedtünk meg ismét csak valós helyzetekben.

Mindez előkészülete volt az utolsó nap nagy, 30 perces csoportmunkájának, amikor az előadók valódi oktatókká váltak, a többiek pedig valódi tanulókká. A négy csoport a következő tréningtémák közül választhatott:

1. Audiovizuális eszközök használata a tréning során
2. Egy kurzus tervezése
3. Hatásos beszéd
4. A hallgatás művészete
5. Hogyan legyünk jó oktatók?

A 30 perces előadás után 10 perc a már említett „építő visszacsatolás” volt, 5 percen belül pedig a csoportoknak magukat kellett értékelniük. Itt már mindenki szabadjára engedhette a fantáziáját, válogathatott az előadásokhoz használt segédeszközökben, előadási módokban, s nyilvánvalóvá vált a bemutatók során, hogy az elmúlt egy hét együtt töltött idő igazi csoportokat kovácsolt össze. Valódi teammunkát láttunk mind a négy bemutatónál.

S ez volt az egyhetes kurzus egyik legnagyobb eredménye is: igazi csoporttá váltunk, barátokká. Tették ezt a közös vacsorák, énekelgetések, az esti biliárdozások, az utolsó napi közös pusztai didergés, de tette ezt az együtt végzett munka is. S nem utolsósorban a két előadó, David Baker és Joan Welsby tudása és személyisége. Köszönet a *British Council*-nek, Szabó Sándornak és Burger Natáliának, hogy megszervezték nekünk ezt a hetet, hogy végig velünk voltak, velünk dolgoztak, és velünk szórakoztak. S neked is köszönjük, Mikulás Gábor. A legközelebbi viszontlátásig.

1. melléklet

Állítsanak össze egy tréningprogramot katalogizáló könyvtárosok számára a gépi katalogizálásra való felkészüléshez, majd adják elő társaiknak 7 percen belül!

A bemutató tartalma

I. A kiindulási szituáció

A könyvtárosok:

- szakképzett könyvtárosok
- rendelkeznek alapfokú számítógépes ismeretekkel
- rendelkeznek hagyományos katalogizálási ismeretekkel

II. Célok, elérendő eredmények

- képesek legyenek a számítógépes integrált könyvtári rendszer használatára
- szabványos MARC rekordokat tudjanak készíteni
- ellenőrizni tudják a rekordokat (OPAC modul ismerete)
- rekordokat tudjanak letölteni CD-ROM és online adatbázisokról
- a rekordokat be tudják rakni a központi adatbázisba (a jövőben)

III. Képességek, jártasságok

- számítógépes ismeretek felfrissítése és továbbfejlesztése
- Internet, FTP használata
- MARC

IV. A kurzus tartalma

1. Számítógépes ismeretek felfrissítése
2. A használandó számítógépes rendszer általános bemutatása
3. Internet, FTP
4. MARC formátumban való katalogizálás

V. A témakörök sorrendje

V/1. Első nap

- a) Számítógépes ismeretek felfrissítése (gyakorlatokkal)
- b) Internet, FTP (gyakorlatokkal)
- c) CD-ROM-keresés (gyakorlatokkal)

V/2. Második nap

- a) Az integrált számítógépes rendszer bemutatása
- b) A MARC formátum
- c) A katalogizálási modul (gyakorlattal a DEMO adatbázisban), új rekordok készítése
- d) Rekordok letöltése CD-ROM és online adatbázisokról
- e) Az osztott katalógus (union catalog) lehetőségei

VI. Értékelés

1. Úrlappal
2. Napi beszélgetésekkel
3. Folyamatos ellenőrzés, értékelés

2. melléklet

A résztvevők névsora

Corina Apostoleanu (Constanta, Románia), *Baráthné Hajdu Agnes* (JGYTF, Szeged), *Bobokné Belányi Beáta* (ELTE, Budapest), *Gáncs Erzsébet* (Megyei Könyvtár, Győr), *Zdenka Geisslerová* (Prága, Csehország), *Kappel János* (Városi Könyvtár, Kőszeg), *Kiss Józsefné* (Városi Könyvtár, Miskolc), *Koltay Tibor* (GATE, Gödöllő), *Koreny Agnes* (Európai Bizottság, Budapest), *Mikulás Gábor* (Tanítóképző Főiskola Könyvtára, Kecskemét), *Nagy Ferenc* (Városi Könyvtár, Budakeszi), *Liliana Runevska* (Szófia, Bulgária), *Mitja Reichenberg* (Maribor, Szlovénia), *Varga Katalin* (OPKM, Budapest).

Koreny Ágnes
(Európai Bizottság Delegációja)

Miért nehézkesek még mindig az online katalógusok?

Tíz esztendővel ezelőtt a szerző már vizsgálta az online katalógusok használatának nehézségeit. A kilencvenes évek beszámolóí indokoltá teszik a kérdés újbóli felvetését. A válasz alapvetően az, hogy az online katalógusok nehézkesége a kereső magatartás elégtelen ismeretéből fakad; abból a téves előfeltevésekből, hogy a kérdező egyszerre, pontos célképpzettel fogalmazza meg kérdését, és minden keresés független aktus.

Az online katalógusok első generációja vagy a jól ismert cédulakatalógus modelljét követte, vagy a DIALOG-ból és a hasonló parancsnyelvekből ismert Boole logikai alapú kereső modelleket. A második online katalógus generáció egyesítette e két megközelítés előnyeit: jobb elérési pontokat, keresési lehetőségeket és megjelenítési módokat kínált.

Az online katalógusok többsége jelenleg is e második generációhoz tartozik. A rekordszerkezetet, -tartalmat, valamint az elsődleges keresőmezőket a cédulakatalógusok szellemében határozzák meg, míg a kereső funkciók inkább a parancsnyelvekből (keresőrendszerekből) származnak.

Mivel az automatizált katalógusok többsége – különösen Kelet-Európában – cédulakatalógusokon alapul, és sok kisebb könyvtárban továbbra is manuálisan folyik majd a keresés, nem érdektelen összehasonlítani a két katalógustípust.

A kérdések megfogalmazása

Az információkeresés azért nehéz feladat, mert még ismeretlen információ leírása szükséges hoz-

zá. A keresőnek az igényeit a keresett információ leírásának nyelvére kell lefordítania, és ebben csak saját ismereteire, illetve a keresőrendszer segédeszközeire – közöttük a keresést segítő könyvtárosokra – támaszkodhat. A keresőrendszerek jelenleg két szélsőség között mozognak. Az egyik, hogy a kérdést egy, a leírásokkal összevethető állítás formájában kell megadni. A másik véglelet azok az információkereső rendszerek képviselik, amelyekbe elegendő egy téma töredékét bevinni, aminek alapján a rendszer különböző módokat kínál fel a keresés mélyítéséhez.

A keresőrendszerek közvetítők, könyvtárosok számára készültek. A kérdések és a leírások összevetése pedig csak akkor jár eredménnyel, ha a kérdés specifikus, a válasz pedig megfogalmazható a rendszer információkereső nyelvén (amelynek elemei a szerző, cím, tárgyszavak stb.).

A jelenlegi online katalógusok a cédulakatalógusok lényegében 19. századi szerkezetét követik, annál is inkább, mert e katalógusok „géprevitelével” jöttek létre. Több keresési eljárással közelíthető meg bennük ugyanaz az adat, de összetettebb műveletsorral.

A keresés rétegei

A keresés az online katalógusban az alábbi három egymásba játszó szinten történik:

- az információkeresés folyamatának *fogalmi* ismerete – az információs igény lefordítása keresőkérdéssé;